

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 26 Ağustos 2015

Kara Pazartesi, Kara Salı...

Küresel ekonomide “kara günler”in sayısı sürekli artıyor. Hafta, Uzak Asya kaynaklı kötü haberlerle başladı; Çin’de borsa yüzde 9 kaybetti; mali piyasalar birbiri ardına sarsıldı; Avrupa’da hisse senedi piyasalarında işlem gören şirketlerin değer kayıpları 400 milyar avroyu aştı. Çin’in ulusal para birimi yuan’ı (*Renimbi - halkın parası!*) iki hafta kadar önce devalüe etmesinden bu yana küresel hisse senetlerinin 5 trilyon dolardan fazla değer kaybettiği hesaplanmakta.

Küresel kayıpların 1997 Asya krizini andırır biçimde bir anda genişlemesi, “neden?” sorusunu gündeme getiriyor. Çin ekonomisinin yavaşlaması, Amerikan Merkez Bankası (Fed) tutanaklarının “belirsizliği”; Fed’in Eylül ayında faiz arttırmaya başlayacağı endişesi, Avrupa’da derinleşen borç krizi ve süregelen işsizlik tehdidi, ... vs vs. Liste uzatılabilir. Ancak bunların hiçbirisi bilinmeyen ve sanki birden bire gözlenen olgular değildi. Küresel “oyuncular”, oyunun kurallarının pekala farkında idi.

Sorunun özü finans sisteminin işleyişinde yatmaktadır. Finans sistemi aşırı kısa-dönemci (miyopik) ve akışkan konumdadır. Üzerinden her türlü düzenlemenin (regülasyonun) kaldırıldığı, “*piyasa herşeyi kendi kendine düzenler*” savlarına sığınarak çok yüksek hacimli sermaye hareketlerinin yarattığı yıkıcı etkilere karşı kayıtsız kılındığı küresel ekonominin bu tür bir krize girmesi kaçınılmazdı. Krizin ilk günlerinde *Bağımsız Sosyal Bilimciler* grubu da bu tespitlerin altını çiziyor ve “*küresel kriz kapitalizmin kaçınılmaz krizlerini finansallaşma yoluyla aşma çabalarının ürünüdür*” yorumunu hatırlatıyordu.

Finansal sistemin *yapısal* olarak istikrarsız nitelikler gösterdiği *Keynes ve Kalecki*-sonrası iktisadi kuramlarının ana dayanak noktasıdır. Denetimsiz ve başıboş bırakılmış finans sisteminde kendi kendini besleyen yapısal bir bozukluk yattığını açıklayan iktisatçılardan birisi de *Hyman Minsky* idi. Minsky’e göre finans piyasalarında spekülasyon ve kısa dönemlik öngörülerle davranan “oyuncular”, bir *sürü-içgüdü*sü içerisinde, finansal varlıkların fiyatlarını devamlı olarak yukarıya itecek şekilde kararlar alırlar. “Olumlu” haberler sürekli gündemde tutulurken, “olumsuz” haberler göz ardı edilir. Finansal “ürünler” sürekli birbirine bağlanarak *türevlenir*, çoğalır ve genişler. Sanki bir balonun şişirilmesi ya da sabun köpüklerinin kabarması gibi, finansal varlıkların fiyatları yükselirken finansal sistem de reel ekonomiden kopar. Örneğin 1990’lı yıllarda sanayi sektöründe yaratılan her bir dolarlık katma değere karşın, finans sisteminde 20-25 dolarlık bir değer varlığından söz edilmektedir.

Ancak, reel kaynaklardan yoksun olan böylesi bir “*kendin söyle, kendin inan*” türü değerlendirme sistemi bir noktadan sonra sürdürülemez hale gelir. Finans sistemindeki şişkinlik, giderek yaygınlaşmış olan yeni finansal ürünlerin fiyatlarını artık besleyemez bir konuma sürüklenir. Hyman Minsky bu evreyi kendi adıyla anılan *Minsky noktası* olarak betimlemektedir. *Minsky noktasının* aşılmasıyla birlikte spekülasyon balon patlak verir ve

kendisine bağı diğer bütün finansal varlıkları da peşinden sürükler. Finansal *çözülme* başlamıştır.

Küresel krizin ilk günlerinde **Financial Times** şöyle bir magazin haberini paylaşmaktaydı, önde “teknik” bir takım sözcükler (ben dilim döndüğünce Türkçe’ye çevirdim), sonra da kısa bir açıklama:

“Sembol tıklı = ‘MAN’ ülke ‘TURK’ cusip = 56418H100” isin = ‘TURK56418H1005’ / sembol işaret-değiştir = ‘+’ caltype = ‘yüzde’ 2.5 / fiyat değerini değıştır = ‘44.52’.

Eğer hala yukarıdaki satırı okumakla meşgulseniz, geç kaldınız!”

Financial Times’in haberi, sürü içgüdüleriyle çalışan finans sisteminin, bilişim sistemindeki teknolojik gelişmelerden yararlanarak, insan beyninin algılamasının çok üstünde bir hızla piyasa işlemlerini gerçekleştirme beceresini sergilemekteydi. Bilgisayar destekli, kuralsızlaştırılmış finans sermayesi, piyasanın anarşik yapısını çok kısa sürede yukarıda değindiğimiz *Minsky noktasına* ulaştırmaktaydı.

Soruna bir de ülkemiz açısından bakacak olursak şunu gözlemekteyiz: Türkiye’de para ve maliye otoritelerinin ulusal ekonominin uğrayabileceği kriz tehdidi karşısında uygulayabilecekleri tüm iktisadi müdahale araçları elinden alınmıştır. Ulusal ekonomimiz özellikle 2001 krizi sonrasında “*küresel ekonomiyle bütünleşme*”, “*beklentilerin idaresi*”, “*kredibilite ve yönetim*”, “*AB ve IMF kurumsal çıpası*” vs. vs. türü cilalı sözler ardında bir biri ardına uygulamaya koşullandırıldığı kurumsal düzenlemeler sonucunda daha kırılgan bir yapıya bürünmüş ve uluslararası piyasalardaki çalkantılardan en şiddetli olarak etkilenen bir ekonomi durumuna sürüklenmiştir.